

Odlomek iz Cankarjeve črtice „Njena podoba“

Poiskal sem papir in svinčnik, da bi risal njen obraz, kakor je bil tih in miren v smrti. Začel sem težko trudoma, ker se mi je roka tresla in so me oči skelele od zatohlega vzduha. Pod temnim zelenjem se je svetil obraz kakor iz belega kamna izklesan. Ob poslednjem vzdihu se je bila nasmehnila in tisti smehljaj je ostal na ustnicah.

Bral sem nekoč, kako je umiral svet mož. Vsa izba je bila polna sorodnikov, prijateljev in občudovalcev, jok in stok se je razlegal prav na cesto. Ali v tistem trenutku, ko je sveti mož izdihnil, so prestrašeni pobegnili sorodniki, prijatelji in občudovalci ter se niso vrnili. Obraz se mu je bil nenadoma spačil, ves drug je bil, prejšnjemu čisto nič podoben, kakor da je bila pustna krinka padla od njega. V poslednjem hipu se je grešna duša razgalila, kajti smrt ne pozna laži in hinavščine.

Tista zgodba je resnična. Kadar se tiho zapro duri za življenjem, izreče vest svojo pravično in neizprosno sodbo; in ta sodba je z razločnimi črkami napisana na čelu, na licih in ustnicah. Če bi hotel risati dušo in skrito misel človeka, bi ga risal spečega, rajši mrtvega. Poznal sem jih, ki so prestrašeni

planili iz spanja, ko so začutili na čelu pogled izprašujočih, bdečih oči. Tako bi se prestrašil grešnik, ki bi nenadoma in nepripravljen ugledal sodnika pred seboj.

V smehljaju materinem je bilo kakor sladek počitek po dolgi, dolgi poti, kakor bogato plačilo za ves strašni, do zadnjega hipa nepripoznani in nepoplačani trud, kakor ti-sočkratno povračilo za neizmerno trpljenje. Vsa blagost in čistost, neoskrunjena od grenkih dni, od prečutih noči, od skrbi in bridkosti, se je razodevala na mrtvih ustnicah.

Videl sem malo v nemirni, dremotni svetlobi sveče. Papir je bil slab, čisto gladek, svinčnik pa je bil pretrd. Vendar se mi zdi še zdaj, da podoba ni bila čisto pogrešena ter da je odseval z nje vsaj žarek tiste lepote, plemenitosti in otroške, verne zaupljivosti, ki sem jo gledal pred seboj bolj z ljubeznijo svojega srca, nego s svojimi razbolelimi očmi. Iz težkih senc, iz opojnega vzduha in izpod črnega, sajastega dima sveč se je svetil bel, smehljajoč obraz, kakor upanje in vera iz bridkosti.

Ko sem odpotoval na Dunaj, sem vzel podobo s seboj. Spravil sem jo med knjige in papirje ter je nisem videl dolga leta. Zgodilo pa se je nekoč, da sem bil do smrti truden popotništva, skrbi in samomučenja. Zakaj človek postane časih kakor pred ogledalom, premeri z enim samim pogledom svoje življenje, vse od prvih let pa do tistega zadnjega dne, ki je skrit tam daleč v prihodnosti; prebledé mu lica, srce mu zastane: „Kod si hodil, nesrečnež? Čemu še dalje skozi pusti-njo?“

Tisto jutro sem iskal med knjigami in papirji, da bi našel podobo svoje matere, da bi se poslovil od edinega obraza, ki sem ga v tistem trenutku ljubil. Iskal sem dolgo. Papirji so bili prašni in zarumeneli, na nekaterih se je komaj še poznala pisava. Pesmi so bile, ne-

katere še iz otroških let, in zgodbe, v katerih še ni bilo grenkobe poznejših.

Ko se mi je tresel v rokah oprašeni, zarumeneli papir, me je spreletel mraz od groze. Nekoč je bila tam materina podoba, zdaj je ni bilo več. Komaj da so se še poznale izgla-jene, zbledele sence, komaj še da se je sve-tilo izza njih megleno in motno, kakor zastrta luč. Očital sem si v svojem srcu:

Daleč je njen grob, zapuščen od vseh, samotni in žalosten, kakor so grobovi neznanih popotnikov! Daleč je ona sama, pozabljena od nas, ki smo se bili brez vodnika in brez cilja razbegli po svetu kakor jata golobov, kadar plane mednje jastreb — smrt. Kakor njen grob in kakor ona sama: tuja in daljna je njena podoba mojim očem, ker je bila dolga leta tuja in daljna moji duši!

Stopil sem k oknu, da bi pogledal, če je moč ljubezni in spomina velika dovolj, da bi iz senc in prahu priklicala zbledele obraz. Z očesom nisem videl, komaj da sem z mislijo slutil zabrisane poteze, luči in sence, ki so se brezoblične prelivale druga v drugo. Poizkušal sem, da bi odgrnil tisti sivi zastor; roka pa mi je bila okorna in plaha, obraz, ki sem ga priklical, mi je bil tuj; ni bilo na njem tistega smehljaja, ki je razodeval zadnjo tolažbo in slavno određenje, ni bilo plemenitosti, oči-

ščene in utrjene v bridkosti. In ni bilo ljubezni, ki bi govorila z menoj tiho in prijazno v tej grenki uri. —

Z dlanmi sem zakril oči; tedaj se je prikazala pred menoj tako čista in jasna, kakor sem jo videl pred zdavnimi leti. Le njene ustnice se nikoli v življenju niso tako smehljale — zadnji, predsmrtni smehljaj je bil ves blag in miren v poslednjem spoznanju.

„Kaj bi storil, otrok nespametni, kaj bi storil sebi in meni?“

Kakor da bi se v daljavi megle razmikale pred mladim solncem, pred novim življenjem: pokoj mi je segel v srce, malodušnost je izginila. Nikoli več nisem poizkušal, da bi narisal na papir, kar je bilo vtisnjeno v najgloblji in najsvetejši globočini mojega srca. V vsakem človeku je skrita beseda, ki je ne more in ne sme izreči in ki bo napisana morda šele ob smrtni uri na njegovih ustnicah. V vsakem človeku živi slika, ki je ne sme in ne more naslikati, če bi bil sam Lionardo, in ki bo naslikana šele na mrtvem obrazu njegovem.

Ne vem, kam sem ga bil spravil in kje je zdaj tisti papir. V mojem srcu je materina podoba — lepota in blagost, kakor je nikoli in nikjer nisem videl in ki je bodo živo ugledale šele moje umirajoče oči ...

1. Kako je začel slikati? ____ () ____
2. Kakšen je bil obraz v smrti? ____ () ____
3. Kje se je svetil njen obraz? ____ () _____
4. Česa smrt ne pozna? Laži in ____ () _____
5. Na mrtvih ustnicah se je razodevala vsa čistost in ____ () _____.
6. Kakšni so bili papirji? ____ () ____
7. Kaj mu je seglo v srce? ____ () ____
8. Kako se imenuje zadnji smehljaj, ki je bil ves blag? ____ () _____
9. Kaj je izginila? () _____

**Geslo ti pove, da je
slikal mater na**

() () () () () () () () ()
1 2 3 4 5 6 7 8 9

odru.